

Arkeolojik Çalışmaların Çağdaş Kur'ân Tefsirine Yansıması: Nûh Tufanı Örneği

The Reflection of Archaeological Studies on Modern Qur'anic Exegesis: The Case of Noah's Flood

Aykut KAYA

Dr., Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Ana Bilim Dalı
PhD, Şırnak University, Faculty of Divinity, Department of Tafsir
Şırnak, Turkey

yakupsami@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3333-757X>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 8 Mart / March 2021

Kabul Tarihi / Accepted: 30 Mart / March 2021

Yayın Tarihi / Published: 15 Haziran / June 2021

Sayı / Issue: 26 **Sayfa / Pages:** 53-68

Atıf / Cite as: Kaya, Aykut. "Arkeolojik Çalışmaların Çağdaş Kur'ân Tefsirine Yansıması: Nûh Tufanı Örneği [The Reflection of Archaeological Studies on Modern Qur'anic Exegesis: The Case of Noah's Flood]". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi – Şırnak University Journal of Divinity Faculty* 26 (June 2021), 53-68. <https://doi.org/10.35415/sirnakifd.893042>

Etik Beyanı / Ethics Declaration: Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine riayet edilmiştir. Makale etik izin gerektirmeyen bir çalışma olup en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / In this article, the principles of scientific research and publication ethics are respected. The article is a study that does not require ethical permission. It has been reviewed by at least two referees and was confirmed that it did not contain plagiarism.

Copyright © Published by Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Şırnak, Türkiye (Şırnak University, Faculty of Divinity, Şırnak, 73000 Turkey).

Özet

Modern dönemle birlikte klasik tefsirlerden farklı olarak, çağdaş dönem müfessirlerinin Kur'an'da bahsedilen geçmiş kavimlerle alakalı ayetleri arkeoloji ilminin verileri çerçevesinde tefsir etme yoluna gittiklerini söylemek mümkündür. Bu şekilde bir metod değişikliğinin bazı nedenleri ise çağdaş dönem müfessirlerinin klasik dönemin bilgi kaynağı konumunda olan İsraili rivayetlere güvenmemeleri ve kıssaları, yaşadıkları çağda hâkim olan pozitif bilimin sunduğu somut bilgilerle tefsir etme eğilimidir. Bu noktada arkeoloji ilmi Kur'an kıssalarını aydınlığa kavuşturmada somut bilgiler sunarak işlevsel olmaya başlamış ve bu durum tabii karşılanmıştır. Bu çalışma, arkeolojik verilerin çağdaş Kur'an tefsirinde hangi yöntemle kullanıldığı, Nûh kıssasında varid olan tufanın bölgesel mi yoksa küresel mi meydana geldiği, geminin oturduğu yerin neresi olduğu şeklindeki soruların arkeolojik verilerle aydınlığa kavuştuğu alanları belirtmiştir. Çağdaş dönem müfessirleri, tufanın etki alanı hususunda iki ana görüşün olduğunu -bölgesel/mahalli veya küresel/evrensel-zikrederler. Bu müfessirler, -hepsi olmasa da- tufanın arkeolojik verilerden yola çıkarak bölgesel karakterli gerçekleştiği kanaatini taşımaktadırlar. Dağların tepelerindeki deniz canlılarına ait atıkların/kalıntıların ise tufanın küresel ölçekte vuku bulduğunu göstermeye yetmeyeceği; bu atık veya kalıntıların dağların oluşum döneminden kalmış olma ihtimalinin daha makul olduğu görüşündedirler. Ayrıca tufanın bölgesel karakterli olmasının Kur'an'ın zahirine/işaretine daha muvafık olduğunu da ilave etmektedirler. Aynı zamanda müfessirler, tufan sonrası geminin oturduğu yer konusunda farklı görüşlere sahiplerdir; bunlar içerisinde en belirgin olanlarından biri Tevrat'ın zikrettiği 'Ararat (Ağrı Dağı)', diğeri ise Kur'an'ın işaret ettiği 'Cudi' Dağı'dır. Müfessirler, geminin oturduğu yerin bu iki görüşten ikincisi olan Kur'an'ın işaret ettiği Cudi Dağı olduğunu ileri sürmekte; bu görüşün arkeolojik çalışmalar tarafından desteklendiğini, Babil-Sümer tabletlerindeki yazılarla ve de Akad metinlerinden alıntılar yaparak beyan etmekteledir. Müfessirler bu görüşü desteklerken gerek ilk dönem Müslümanlarının gerekse günümüzdeki bazı araştırmacıların gemiyi Cudi Dağı'nda karlarla kaplı olarak bulmalarını, bu görüntüye şahit olmalarını da göz önünde bulundurmışlardır. Bu çalışmanın aydınlatmayı amaçladığı hususlardan biri de çağdaş müfessirlerin arkeolojik verileri Kur'an tefsirinde kullanma noktasında takip ettiği yöntemdir. Zira ilmî ve sağlıklı bir yöntem olmaksızın Kur'an tefsirinde doğru sonuçlara ulaşmak pek mümkün değildir. Çalışmamızda vardığımız sonucu şöyle özetlemek mümkündür: Müfessirler, arkeolojik verileri/kaynakları/bulguları Kur'an nassıyla çatışmadığı sürece ayetlerin tefsirinde kabul gören muteber bir kaynak olarak değerlendirmişlerdir. Bu konuda dikkat ettikleri veya bu yöntemle tefsirde onları ihtiyatlı olmaya yönlendiren iki ana unsurdan bahsetmektedirler: Bunlardan birincisi, bilimsel verilerin -arkeolojik veriler dahil- sübjektif olması hasebiyle arkeolojinin sunduğu bilgilerin kesinlik ifade etmemesidir. Önem atfettikleri diğer bir husus ise arkeolojik verilerin bilgiye dönüştürülme aşamasında, verilerin, o ilimle ilgilenen kişilerin inanç ve düşünce dünyasından etkilenecek vücut bulmasıdır. Zira bilinmektedir ki arkeoloji ilmi gayri-İslamî zihinler tarafından -özellikle Hristiyan ve Yahudiler- oluşturulmaktadır. Bu iki nedenden dolayı müfessirler arkeolojik verilerle Kur'an kıssalarını tefsir ederken ihtiyatlı bir yöntem takip etmişler; arkeolojik bilgiler ile Kur'an nassının çatışma olasılığı ortaya çıktığı vakit Kur'an nassının asıl olduğunu ve böyle bir durumda arkeolojik verilerin Kur'an nassını etkilemeyeceğini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Çağdaş Tefsirler, Arkeoloji, Kur'an Yorumu, Nûh Kıssası, Nûh Tufanı.

Summary

It is possible to say that with the modern period, unlike the classical exegesis, the reasons for such a change of method are that contemporary commentators do not rely on contemporary explicators chose to interpret the verses about the peoples of antiquity mentioned in the Qur'an within the framework of the data unearthed by archaeology. Some of the Israeli narrations, which are the sources of knowledge of the classical period, and the tendency to interpret the stories with the concrete information provided by the positive science that is dominant in their age. At this point, the science of archaeology started to be functional by providing concrete information to enlighten the parables of the Qur'an, and this situation was taken natural. This study identifies areas in which the questions like 'which method uses archaeological data in the contemporary exegesis of the Qur'an', 'whether the flood described in the parable of Noah occurred regionally or globally', 'and where is the place where the ship ran aground' are clarified through archaeological data. Contemporary period explicators mention that there are two main views regarding the impact area of the flood - regional/local or global/universal. The greater part of these commentators is of the opinion that the flood has a regional character, based on archaeological data. The wastes/remains of marine creatures on the top of the mountains will not be sufficient to show that the flood has occurred on a global scale; but it is more likely that these waste or remnants remained from the formation period of the mountains. In addition, they add that the fact that the flood has a regional character is more compatible with the issues apparent/indicated in the Qur'an. At the same time, the commentators have different views on the place where the ship ran aground after the flood; One of the most prominent of these is the "Ararat (Mount Ararat)" mentioned by the Torah, and the other is the "Judi" mountain indicated by the Qur'an. The commentators claim that the seating place of the ship is the Mount Judi indicated by the Qur'an; They state that this view is supported by archaeological studies, by making quotations from the Babylonian-Sumerian tablets and from Akkadian texts. While supporting this view, the commentators took into account the fact that both early Muslims and some researchers today found the ship covered with snow on the Judi Mountain and witnessed this image. One of the points that this study aims to illuminate is the method that contemporary interpreters follow in using archaeological data in the interpretation of the Qur'an. It is not possible to reach correct results in the interpretation of the Qur'an without a scientific and healthy method. It is possible to summarize the conclusion we reached in our study as follows: The interpreters evaluated the archaeological data / sources / findings as a reliable source that is accepted in the interpretation of the verses as long as they do not conflict with the Qur'anic text. They mention two main elements that they pay attention to in this regard, or that lead them to be cautious in this method: First, the information provided by archaeology is not precise because scientific data are subjective - including archaeological data. Another point they attach importance to is that the data come into existence after being influenced by the beliefs and thoughts of the archaeologists, during the process of transforming archaeological data into information. It is known that the science of archaeology is created by non-Islamic minds, especially Christians and Jews. For these two reasons, the commentators followed a cautious method while interpreting the parables of the Qur'an with archaeological data; they stated that when the possibility of conflict between archaeological information and Qur'anic verse arises, the verse of the Qur'an is essential and in such a case, archaeological data will not affect the verse of the Qur'an.

Keywords: Exegesis, Contemporary Commentaries, Archaeology, Qur'anic Interpretation, The Parable of Noah, Noah's Flood.

Giriş

İnsanlığa hidayet yolunu göstermeyi hedefleyen ilahî vahiy, her çağda insanları ikna edecek; onların ilgisini çekecek aklî ve naklî hakikatlere sahiptir. Bu mesajın yorumlanma alanı olan tefsir, bilimin ilerlemesine ve insan ufkunun genişlemesine paralel olarak daima bir gelişme ve açılım içerisindedir.¹ Müfessirin içinde yaşadığı çağın ilmî hareketliliği, onun Kur'ân yorumunda etkili olmaktadır. Bu durum, aynı zamanda Kur'ân yorumuna zenginlik kazandırmaktadır.

Özellikle 19. ve 20. asırda gerçekleştirilen bilim alanındaki buluşlar ve teknolojik gelişmeler, insanların hayatı algılayışlarında ve düşünce dünyalarında etkili olmuştur. Kur'ân'ın muhteva olarak pozitif ilimlerin öğrenilmesini ve araştırılmasını teşvik etmesi², kendi bünyesinde ilmî-fennî hakikatleri icmâlen ihtiva etmesi ve her asırda keşfedilen bir yönü olması hasebiyle³, Kur'ân yorumcuları, içinde bulunduğu asrın ilmî hareketliliğinden etkilenmiş ve ayetleri o minvalde tefsir etmişlerdir.

Kur'ân'daki ilmî ve kevnî ayetlerin ilmî düşünce ve nazariyelerden faydalanarak tefsir edilmeye başlanması 19. ve 20. asra özgü bir yorumlama faaliyeti değildir; bu çaba, Abbasiler döneminde Aristo hikmeti ile Batlamyus astronomisinin Yunancadan tercüme edilmesinden sonra başlamıştır⁴. İmam Gazzali (öl. 505/1111) ve müfessir er-Râzi (öl. 606/1210) ise 'ilmî tefsir' olarak isimlendirilen bu hareketin öncülüğünü yapmışlar ve bu yöntemi daha sistematik hâle getirmeye çalışmışlardır. Bu yöndeki yorumlama faaliyeti tarihsel süreç içerisinde duraksama yaşamışsa da 20. yüzyılda 'bilimsel tefsir' adıyla yeniden canlanarak müstakil bir ekol hâline gelmiştir.⁵ Şunu da belirtmek gerekir ki; Kur'ân'ın bu şekilde yorumlanmasını doğru bulmayan gerek geçmişte yaşamış âlimler gerekse günümüzdeki Kur'ân araştırmacıları olmakla birlikte⁶, bu hususta orta yolu bulanlar da vardır.⁷ Lakin bu tartışmalar araştırmamızın kapsamı dışındadır.

¹ Muhsin Demirci, *Tefsir Usûlü* (İstanbul: Marmara İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 191.

² el-Ankebût 29/20, el-Hac 22/46; M. Reşit Rıza, *Tefsiru'l-menar* (Kahire: Hey'etü'l-mısriyye, 1990), 1/8.

³ Celal Kırca, *Kurân-ı Kerim ve Modern İlimler* (İstanbul: Marifet yayınları, 1981), 18

⁴ Abdullatif Harputi, *Tenkihu'l-Kelam* (İstanbul: y.y., 1912), 386.

⁵ Kırca, *Kurân-ı Kerim ve Modern İlimler*, 22.

⁶ Bilimsel tefsir ekolüne yöneltilen eleştiriler için bk. M. Said Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri* (Konya: Kitap Dünyası Yayınları, 2004), 107-115.

⁷ Esnek yol izleyenler; bilimsel sonuçların değişken olacağını göz önünde bulundurulması gerektiğini, bilimsel nazariyelerle gerçekte sonuca varılmış (kanun haline gelmiş) bilimsel sonuçların birbirine karıştırılmaması gerektiği, ancak bu kesin sonuçlar ile Kur'ân ayetleri arasında irtibat kurulabileceğini, ayrıca ayetlerin o

18. yüzyılda temelleri atılan ve 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan arkeoloji⁸, eski kültür ve medeniyetlere ait maddi ve manevi alandaki kültürel ürünlerin keşfedilmesini konu edinen, bunları kendine özgü yöntemlerle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bir birleşime vordırmayı amaçlayan bilimdir.⁹ Kur'ân, insanlara hidayet yolunu gösterirken eski kavimlerin başlarından geçen olaylara yer verir ve bu toplulukların yaşadıkları yerlerin ziyaret edilip, onlardan geriye kalan eserlerin ders ve ibret nazarıyla incelenmesini vurgular.¹⁰ Bundan dolayı denilebilir ki; arkeoloji ilmi, Kur'ân'ın yer verdiği kıssalarla alakalı veri/bilgi sunması itibarıyla Kur'ân'ın yorumlanmasında yardımcı ilimler grubuna girmektedir. Başka bir ifadeyle denebilir ki; arkeoloji sayesinde Kur'ân'ın eski kavimler üzerinden vermek istediği mesajlar daha net ve somut delillere dayanılarak anlaşılmuş olacaktır. Buna ek olarak Kur'ân kıssalarının tarihsel süreçte yaşanmadığı ve kıssaların sembolik olduğuna dair bazı iddialara da bir cevap teşkil edecektir.

Çağdaş müfessirler, -hepsi olmasa da- bu zaviyeden bakarak Kur'ân'ın yer verdiği tarihî bilgilerin somutlaştırılması noktasında arkeoloji ilmini işlevsel kılarak Kur'ân kıssalarının daha iyi anlaşılacağı kanaatine varmışlardır. Özellikle ibret alınması için geriye bırakıldığı ifade edilen Nûh'un gemisiyle¹¹ alakalı arkeoloji ilminin devreye girmesi kaçınılmaz olacaktır.

1. Çağdaş Tefsirler ve Arkeoloji

Çağdaş dönemde İslam dünyası gerek siyasi ve teknik alanda gerekse düşünsel planda Batı medeniyetinin baskılarına ve saldırılarına maruz kalmıştır. Mütefekkirlerin bu etkiye direnmesi ise farklı şekillerde tezahür etmiştir. Bu bağlamda mütefekkirler bazen içine kapanarak bu baskıları ve saldırıları yok sayıp 'gelenekselcilik' tutumunu sergilemişler bazen de 'çağdaşçılık' tutumuyla Müslümanlığa ait unsurları bu çerçevede yorumlamışlardır.¹² Buna paralel olarak çağdaş tefsirlerde Kur'ân'ın anlaşılıp yorumlanması

konuda çok açık ifadesi bulunmuyorsa zoraki manalara gidilmemesi gerektiği şartını ileri sürerler. Bk. Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, 112.

⁸ Bahattin Dartma, *Kur'an ve Arkeoloji* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2005), 13-14.

⁹ Mehmet Özdoğan, *50 Soruda Arkeoloji* (İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı, 2011), 19.

¹⁰ Âl-i imran 3/137, İbrahim 14/45, es-Secde 32/26.

¹¹ el-Kamer 54/15.

¹² Mehmet Paçacı, "Çağdaş Dönemde Kur'an'a ve Tefsir'e Ne Oldu?", *İslamiyat* 4/ 4 (2003), 96.

noktasında yeni açılım ve değişimler gerçekleşmiş; bu metodolojik değişim ise tefsirlerin yapısal özelliklerinden muhtevasına kadar oldukça geniş bir alanı içine almıştır.¹³

Günümüz müfessirlerinin faaliyetlerini, modern çağın getirdiği sorunlara Kur'ân'dan çözüm yolları bulma çabaları ve Kur'ân'ın doğru anlaşılıp yorumlanması; tefsiri, çağın insanının ihtiyaç duyduğu şekilde aktarmanın yollarını arama¹⁴ takip etmiştir. Buna bağlı olarak 19. yüzyılda, klasik tefsirlerden muhteva ve yapı itibarıyla farklılık arz eden konulu tefsir, edebî tefsir, aksiyon ve dava tefsiri, içtimaî tefsir, bilimsel tefsir vb. yeni tefsir ekolleri ortaya çıkmıştır. Lakin şunu da göz ardı etmemek icap eder ki; bunların birçoğunun temeli klasik döneme ulaşmakla birlikte, sistemleşmesi ve müstakil hâle gelmesi modern zamanda olmuştur.

Tefsirdeki bu tasavvur değişimi neticesinde klasikteki bazı unsurlar eleştiriye tabi tutulmuş¹⁵, özellikle klasik tefsirlerde İsrailiyyat ve uydurma rivayetler tenkit edilmiştir.¹⁶ Bu değişimin öncülerinden Muhammed Abduh (öl.1905), klasik tefsirde önemli bir yer tutan İsrailî bilgilere, müverrih ve müfessirlerin naklettiği hikâye ve yorumlara güvenilemeyeceğini ifade etmiştir.¹⁷ Bu dönemdeki müfessirlerin diğer bir ayırt edici yönü ise akli ve akılçılığı vurgulamak suretiyle¹⁸ pozitif bilimin sonuçlarından faydalanmaya gitmeleridir. Böylece din-bilim çatışmasında Kur'ân'ın pozisyonunu, ikisinin de aynı kaynaktan beslendiği tezini ispatlamaya çalışmışlardır.¹⁹

Bu ve benzeri amillerin doğal sonucunda -klasik dönemden farklı olarak- çağdaş tefsirlerde bu ayetlerin yorumlanması, tefsire, rivayetler yerine zamanın ruhuna uygun olarak daha somut bilgilere dayandırılma işlevi yüklemiştir. Bu dönemde pozitif bilimlerin

¹³ Mesut Kaya, "Çağdaş Tefsirlerde Hz. Nuh ve Cudi Dağı: Tefsiru'l –Menar ve Tefhîmu'l-Kur'an Örneği", *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyumu*, ed. Hamdi Gündoğar, Ömer Ali Yıldırım, Mehmet Ata Az (Şırnak: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2013), 327.

¹⁴ Tefsir yazımında muhatap alınan kitlenin değişmesi -ki klasik tefsirler daha çok alimler için kaleme alınır; modern tefsirler ise entelektüel kesim ve halk kitleleri için yazılmaktadır. Bunun sonucunda Tefsirlerde herkesin anlayabileceği şekilde bir dil kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca klasik tefsirlerdeki ulemanın kendi aralarında tartıştıkları kelâmî, fikhî ve dilsel tartışmalardan kaçınılmıştır.

¹⁵ Paçacı, "Çağdaş Dönemde Kur'an'a ve Tefsir'e Ne Oldu?", 98.

¹⁶ Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, 245.

¹⁷ Rıza, *Tefsiru'l –menar*, 1/17.

¹⁸ Paçacı, "Çağdaş Dönemde Kur'an'a ve Tefsir'e Ne Oldu?", 100.

¹⁹ Kaya, "Çağdaş Tefsirlerde Hz. Nuh ve Cudi Dağı: Tefsiru'l –Menar ve Tefhîmu'l-Kur'an Örneği", 322, 336.

yanı sıra arkeoloji ve antropoloji gibi geçmişi, insanlık tarihini, toplumların kültür ve uygarlıklarını keşfetmeyi amaçlayan bilimler de önem kazanmıştır.²⁰

Böylece çağdaş tefsirlerde, tarih araştırmacılarının "Karanlık Çağ" olarak adlandırdıkları tarih öncesi dönemler hakkında sadece araştırma, inceleme ve arkeolojik bulgularla elde edilen bilgilere güvenilebileceği ve onların sunduğu verilerin bağlayıcı olacağı eğilimi artmıştır. Böylece İsrailî rivayetlerden uzaklaşmakta ve aynı zamanda çağın zihniyetinin büyük değer atfederek kabul ettiği bilimsel bilgiler ile ayetler buluşturularak muhtemel itirazların önü alınmış olmaktadır. Başka bir deyişle; Kur'ân kıssalarının aydınlatılmasında klasik tefsirlerdekinden farklı olarak, rivayetlerin yerini arkeolojik verilerin almasının yolu açılmıştır.

2. Çağdaş Tefsirlerde Arkeolojiyi Kullanım Metodu

Çağdaş dönem müfessirlerinin -hepsi olmasa da- arkeolojik verileri/bulguları/buluntuları Kur'ân tefsirinde işlevsel kılmasının önemi yanında dikkat edilmesi gereken bir başka husus ise, bu konuda takip edilmesi gereken yöntem konusudur.

Öncelikle vurgulanması gereken nokta şudur: Kur'ân'da sunulan bilgiler hakikat iken, arkeolojinin elde ettiği bulgular ilahî veya dinî bir temele göre değil insan zihninin ürettiği olgulara dayanmaktadır.²¹ Dolayısıyla sübjektifliğin olduğu bu alanda üretilen verileri mutlak doğru almak yerine, onları da sorgulamaya tabi tutmak gerekmektedir. Yani, bilimsel verilerin esas alınıp Kur'ân'daki bilgilerin onlara göre yorumlanması yerine, eğer bilimsel veriler somut bir kanıt teşkil ediyorsa, Kur'ân verilerinin esas alınarak onların yorumlanması doğru olmalıdır.²² Bilimsel tefsir konusunda araştırmalar yapan Celal Kırca da bu hususa şöyle dikkat çekmektedir: "Hatalı ve yanlış olan husus, tecrübi ilimlerin neticelerini ve bu neticelerle ayetlerin izahlarını nihai gerçeklermiş gibi kabul etmektir."²³

Bu konuda diğer önemli bir husus ise, arkeolojik verilerin bilgiye dönüştürülme aşamasında bilimi ve bilgiyi üreten insanların ve toplumların zihinsel kodlarına göre şekillendiği meselesidir.²⁴ Eski yazılı belgeler ve arkeolojik verilerin sadece Kur'ân müntesibi

²⁰ Mesut Kaya, "Dönemsel İlmî Şartların Müfessirin Donanımı üzerindeki Belirleyiciliği –Klasik ve Modern Dönem Mukayesesi-", *Marife* (Kış 2013), 27.

²¹ Ahmet Özdemir, "Kur'an'ı Anlamada Yeni Bir Yöntem Önerisi Olarak Kur'an Arkeolojisi", *İslami Araştırmalar Dergisi* 30/2 (2019), 283.

²² Özdemir, "Kur'an'ı Anlamada Yeni Bir Yöntem Önerisi Olarak Kur'an Arkeolojisi", 283.

²³ Kırca, *Kur'an- Kerim ve Modern İlimler*, 125.

²⁴ Kaya, "Çağdaş Tefsirlerde Hz. Nuh ve Cudi Dağı: Tefsiri'l –Menar ve Tefhîmu'l-Kur'an Örneği", 340.

olmayan bilim adamları tarafından değerlendirilmesi, bunların tek taraflı bir şekilde yorumlanma²⁵ ve bilgiye dönüştürülmesi ihtimaline kapı açmaktadır. Bu durum ise, Kur'an'ın bir disiplin olarak arkeolojiyle bağının kurulabilmesi için Müslümanların arkeolojik verilere ve delillere doğrudan ulaşip onları yorumlaması gerektiğine ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Hem arkeolojik verilerin kesinlik ifade etmemesi hem de o verileri okuyan zihnin dünya görüşüne -ki bu alanda araştırma yapanların daha çok Hristiyan Batı dünyası olduğu bilinmektedir- paralel olarak, bilgiye dönüştürüldüğünün idrakinde olan müfessirlerimizin bu konuda ihtiyatlı bir yöntem takip ettiklerini söyleyebiliriz.

Tufan gibi yeryüzüyle ilgili hususları temellendirirken, bilimin sonuçlarından istifade etmek gerektiği kanaatinde olan Mevdûdî (öl. 1979), Kur'an'da kıssalarla alakalı zikredilmeyen bir hususun ayetin tefsirine dahil olabilmesi için bu hususun arkeolojik verilerle desteklenmiş olması şartını koşmaktadır.²⁶ Ayrıca Hz. İbrahim (a.s) döneminden bahsederken arkeolojik araştırmaların subjektifliğine atıf yapmaktadır, şöyle ki: "Bugüne değin yapılagelen arkeolojik araştırmaların sonuçları doğruysa, ortada açık bir gerçek vardır: Şirk, İbrahim'in kavminin çok tanrıcı ibadetlerinin temeli ve basit bir dini inanç değil, ekonomik, kültürel, siyasal ve sosyal hayat sistemlerinin de ana temeliydi."²⁷

Reşîd Rızâ (öl. 1935) ise, tarihî olayların Kur'an'ın aslî maksatlarından olmadığı ve jeoloji ilminin verilerinin Kur'an'ın kat'i naslarına aykırı şeyler ortaya koymasının ise bize zarar vermeyeceğini, çünkü jeoloji ilminin kesin nasları çürütemeyeceğini söyler.²⁸ Lakin arkeolojinin Tevrat'ta zikredilen bazı tarihî kıssaları kesin olarak yalanladığını da belirtir²⁹. Bu da Reşîd Rızâ'nın arkeoloji verilerini, bu nasların insan eliyle tahrif edildiğinin bir ispatı sadedinde kullandığını göstermektedir. Ayrıca arkeolojik verilerin bilgiye dönüşmesi esnasında ortaya çıkan bilgilerin Kur'an nassıyla çatışması durumunda, Kur'an'ın sunduğu bilgileri hakikat olarak kabul edip bu bilgilere ihtiyatla yaklaşıldığını söyleyebiliriz.

²⁵ Özdemir, "Kur'an'ı Anlamada Yeni Bir Yöntem Önerisi Olarak Kur'an Arkeolojisi, 281.

²⁶ Ebu'l Al'â Mevdudi, *Tefhimu'l-Kuran* (İstanbul: İnsan Yayınları, 1996), 5/71.

²⁷ Mevdudi, *Tefhimu'l-Kuran*, 1/567.

²⁸ Rıza, *Tefsiru'l-menar*, 12/ 91.

²⁹ Rıza, *Tefsiru'l-menar*, 12/ 84.

3. Çağdaş Tefsirlerde Arkeolojinin Aydınlatığı Tufan Hadisesi

Arkeolojinin çağdaş tefsirlerde işlevsel kılınmasından sonra Kur'ân kıssalarında arkeoloji bilimine veri olabilecek en somut bilgiler, Hz. Nûh ve sonrasındaki dönemle ilgilidir. Zira Kur'ân'da Hz. Nûh'tan önce gelen peygamberlerden sadece Hz. Âdem (a.s.) ve Hz. İdris'in (a.s.) ismi geçmekte ve detaylı bir bilgi de verilmemektedir.³⁰ Onların dönemleriyle ilgili arkeolojiye konu olabilecek sosyo-kültürel, tarihî ve arkeolojik bir bilgi ve olaydan da bahsedilmemesi, haklarında araştırma yapılmasını zorlaştıran bir durumdur.³¹

Hz. Nûh kıssası Kur'ân'da geniş yer alan kıssalar kapsamına girmektedir. Sûrenin bağlamına ve vermeyi hedeflediği ana mesaja göre genişçe yer verildiği sûreler olduğu gibi³² kısaca değinildiği sûreler de olmuştur³³. Nûh tufanı ise Kur'ân'ın ibret alınması için araştırma yapılmasını tavsiye ettiği³⁴ ve arkeolojinin araştırma alanına girebilecek gemi ve inşa malzemeleri -tahta ve çivi³⁵ gibi- araştırma yapmaya müsait maddi kalıntılar olduğu için, çağdaş dönemde kaleme alınan tefsirlerde arkeolojinin kaynak olarak kullanıldığı bir alan olmuştur.

Tufan hadisesinin, gerek ilahî kitaplar -Kur'ân, Tevrat- gerekse mitolojik ve arkeolojik bulgulardan hareketle, vuku bulduğuna dair bir ihtilaf yoktur³⁶ ancak ihtilaf; tufanın etki alanının -bölgesel mi yöresel mi meselesi-, geminin karaya oturduğu mekânın neresi olduğu gibi sorulara verilen cevaplardadır. Dolayısıyla burada çağdaş tefsirlerde arkeolojinin bu konuları aydınlığa kavuşturduğu noktaları ele almamız uygun olacaktır.

³⁰ Kur'ân'da Hz. Âdem (As) hakkında bazı detaylı bilgiler sunulsa da – yaratılışı, meleklerle arz edilişi, isimlerin öğretilmesi, meleklerle diyalogu, şeytanla sınanması, dünyaya gönderilişi gibi hadiseler- bunların çoğu dünyada gerçekleşen olaylar olmadığından Arkeoloji biliminin kapsamı dışında kalmaktadır.

³¹ Bk. Özdemir, "Kur'an'ı Anlamada Yeni Bir Yöntem Önerisi Olarak Kur'an Arkeolojisi", 292; Ekrem Sarıkçıoğlu, "Kur'an ve Arkeoloji Işığında Nuh Tufanı", *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu*, ed. M. Nesim Doru (Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010), 3.

³² el-Kamer 54/9-16, el-Araf 7/59-64, eş-Şuara 26/116-118, Yunus 10/71-74, Hûd 11/36-49, es-Saffat 37/75-82, Nuh 71/1-28, el-Mü'minun 23/23-30, el-Ankebut 29/14.

³³ en-Necm 53/50-52, es-Sad 38/12, el-Furkan 25/37, ez-Zariyat 51/46, el-Enbiya 21/86-87, el-Hakka 69/11-12.

³⁴ el-Kamer suresindeki 15. ayette ' وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ' Zamirin merciine göre bir görüşe göre ibret için geride bırakılan gemi olmaktadır ve aynı durum el-Ankebut suresindeki 15. Ayette de vardır; ' فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ ' السَّيْفِينَةَ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِّلْعَالَمِينَ . Bu da demektir ki; maddi olan bir unsur ibret nazarıyla araştırma için teşvik edilmektedir. Bk. Muhammed Tahir İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-tenvir* (Tunus: Daru Tunusiyye, 1984), 20/ 223, 27/ 186.

³⁵ el-Kamer 54/13.

³⁶ Eyüp Ay, "İlahî Mesaj'ın Kadim Medeniyetlerdeki İzdüşümleri: Kur'an'ın Arka planına Arkeolojik Bir Yaklaşım", *İslami Araştırmalar* 9/1-2-3-4 (1996), 194.

3.1. Tufanın Etki Alanı: Bölgesel/Küresel Meselesi

Kur'ân'da Hz. Nûh'un nerede yaşadığına, tufan hadisesinin nerede geçtiğine dair açık bir beyan bulunmamakla birlikte, bazı ayetlerin bu noktalara dolaylı olarak işaret ettiği söylenebilir.³⁷ Mevdûdî el-A'râf Sûresi tefsirinde, Nûh kavminin bugünkü Irak/Musul'da yaşadığının Babil arkeolojik kazılarındaki levhalarla teyit edildiğini bildirmektedir.³⁸

Çağdaş tefsirlere bakıldığında tufanın etki alanı hakkında iki farklı görüşün zikredildiğini müşahede etmekteyiz: Bunlardan ilkinde göre tufan bölgeseldir, zira Hz. Nûh'un Hz. Muhammed (sav) gibi bütün insanlığa gönderilmediği, sadece kendi kavminin peygamberi olup davetinin ulaşmadığı yerlere tufan etki etmemiş ve bu tufanın dışında kalan bölgelerdeki insanların nesilleri devam etmiştir.

İkinci görüşe göre ise tufanın bütün dünyayı kaplamış, dolayısıyla yeryüzünde Nûh'un gemisinde bulunanlardan başka kurtulan olmamıştır.³⁹ Tufanın bölgesel/mahalli veya küresel/evrensel olduğunu savunanlar gerek Kur'ân'dan gerekse Kur'ân dışından harici delillerle görüşlerini desteklemektedirler.⁴⁰ Bizim buradaki hedefimiz, iddiasını arkeolojik verilerle -harici delil konumunda- destekleyen müfessirlerin görüşlerini merkeze almaktır.

Tufanın yöresel olduğunu Kur'ân'a isnat etmeksizin -ki Kur'ân'ın bu konuda sükût ettiğini belirtmektedir- harici delil konumundaki arkeolojik buluntularla destekleyen Mevdûdî, Hûd Sûresi'nin tefsirinde şöyle demektedir: "Dicle ve Fırat bölgesinde büyük bir

³⁷ Kur'ân'da zikredilen Hz. Nuh dönemindeki putlardan yola çıkarak tufanın Güney ve orta Arabistan yarımadasında olabileceği tahmin ediliyor, diğer bir işaret ise Nuh kavmine mirasçı olan ad kavmi ve onun merkezinin adom bölgesindeki İrem şehrinin güney Filistin'de Lut Gölünün güney batısında olduğudur. Bk. Ekrem Sarıkçıoğlu, "Kur'an ve Arkeoloji Işığında Hz. Nuh ve Tufan Olayına Yeni Bir Yaklaşım", *İslami Araştırmalar* 9/1.2.3.4 (1996), 1996.

³⁸ Mevdudi, *Tefhimu'l-Kuran*, 2/ 47.

³⁹ Mevdudi, *Tefhimu'l-Kuran*, 2/396, 5/23; Rıza, *Tefsiru'l-menar*, 12/88-89; Hayrettin Karaman ve Diğerleri, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 4/538; İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, 23/131.

⁴⁰ Tufanın bölgesel olduğunu savunanların Kur'ânî delilleri kısaca şöyledir: 1) Kur'ân'i deliller: el-Enbiya 21/ 77 ayeti tufanın yöresel olduğuna dair işaret vardır, zira Nuh'a inanmayan kavmi yok ettiğini beyan etmektedir. el-İsra 17/15 ayeti de elçi gönderilmeyenlerin azap edilmeyeceği bunu desteklemektedir. Ayrıca Nuh suresi 71/26. Ayetteki Hz. Nuh'un duası ' وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ' Arzın tamamını değil insanların yaşadığı kısmı kastetmektedir. Bk. M. Hamdi Yazır Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Eser Neşriyat, 1979), 4/2784; Rıza, *Tefsiru'l-Menar*, 12/88. ve el-A'raf: 64. Ayette '...ayetlerimizi yalanlayanları ise (suda) boğduk.' Tufanın cihanşümul olmadığına işaret eder. Bk. Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*, (Ankara: İşaret yayınları, 2002), 283.

Tufanın küresel olduğunu savunanların harici ve Kur'ânî delilleri şöyledir: 1) Kur'ân'i deliller: es-Saffat 37/77. Ayeti 'Ve yalnız onun (Nuh'un) soyunu kalıcı kıldık.', Nuh suresi 71/26. Ayetteki Hz. Nuh'un duası ' وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ' ve Hud suresi 11/43 ayet 'مَنْ أَمَرَ اللَّهُ إِلَّا مِنْ رَحْمٍ' ve benzeri ayetler tufanın küresel olduğunu desteklemektedir. Bk. Rıza, *Tefsiru'l-Menar*, 12/88-89. II). Harici deliller: Dağların tepesindeki deniz canlısı kalıntıların varlığı. Bk. Vehbi Mustafa Zuhayli, *Tefsiru'l-munir* (Şam: Daru'l -fikir, 1997), 8/252.

tufanın meydana geldiği yolunda tarihsel geleneklerin, arkeolojik buluntuların ve jeolojik kanıtların te'yid ettiği kesin deliller söz konusudur. Buna karşılık yeryüzünün diğer bölgelerinde tufanın dünya çapında olduğunu kanıtlayacak herhangi bir delil söz konusu değildir".⁴¹

Günümüzde Kur'ân ayetlerini ilmî hakikatlerle ilişkilendirip bu yönde tefsir yazan Tantâvî b. Cevherî'nin (öl. 1940) ise bu konuda dikkat çeken bir değerlendirmesi olmuştur. Ona göre dünya tarihinde bölgesel ve küresel olmak üzere iki tür tufan hadisesi meydana gelmiştir: Dünya küresi, jeologlara göre farklı katmanlardan oluşmaktadır ve bu katmanlardan bir tanesi de 'tufan dönemi' olarak adlandırdıkları tabakayı oluşturmaktadır. Bu dönemde dünyanın hepsi sular altında kalmıştır; bazı hayvanların soyu tükenirken bazıları da dağlar ve tepelerde açlıktan ölmüş, bunların kalıntılarına ulaşılmıştır. Lakin bu tufandan önce insanın yeryüzünde olup olmadığı bilgisine ulaşılamamıştır. İkinci tufan hadisesi ise -ilahî kitapların bahsettiği- bölgesel karakterlidir; Cevherî, Karadeniz taraflarında büyük bir denizin varlığından bahseder ve Kafkas dağlarının yükselmesi sonucu denizin orada yaşayan halkı suda boğduğunu kaydeder.⁴² Arkeolojik verilerden hareket eden Tantâvî'nin Kur'ân'da bahsedilen tufan hadisesinin bölgesel karakterli olduğu kanaatini taşıdığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Tantâvî tufan hadisesinin iki defa gerçekleştiğini belirterek onun küresel olduğuna dair arkeolojik buluntular bulunduğunu iddia edenlerin ilahî kitapta -özellikle Kur'ân'da, zira Tevrat tufanın küresel olduğunu söylemektedir- bahsedilenle çelişmediğini ortaya koymaktadır.

Reşîd Rızâ ise Kur'ân'ın zahirine ve sahih hadislerle bakarak tufanın Nûh (a.s) kavminin yaşadığı bölgeyle sınırlı olduğunu, bütün yeryüzünü kapsamadığını belirtir. Bununla birlikte dağların tepesindeki bazı deniz canlılarının, kabuklarının ve de deniz taşlarının varlığının onun bütün yeryüzünde vâki olduğuna delil olamayacağını zikreder zira Reşîd Rızâ'ya göre, bunların, dağların oluşum aşamasındaki denizlerden yükselirken kalması daha isabetlidir.⁴³ Muhammed Abduh'a ait olan bu görüş, Merâğî (öl. 1952) tarafından da aynı şekilde nakledilmiştir.⁴⁴

⁴¹ Mevdudi, *Tefhimu'l-Kuran*, 2/396.

⁴² Cevherî, Tantavi, *el-Cevâhir fî tefsiri'l-Kur'âni'l-Kerim* (Mısır: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1940), 6/143.

⁴³ Rıza, *Tefsiru'l-menar*, 12/88-89

⁴⁴ Ahmed b. Mustafa Merağî, *Tefsiru'l-merağî* (Mısır: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1946), 12/44.

Tufan hadisesinin etki alanı hakkında iki görüşün varlığına dikkat çeken Vehbe Zuhayli (öl. 2015) ise; bu hadisenin dünyanın her yerini kapsadığını iddia edenlerin delilinin, dağların tepesindeki deniz canlısı kalıntılarının varlığı olduğunu kaydetmektedir.⁴⁵ Bu da bize müfessirin, arkeolojik kalıntıları ayetin tefsirinde dikkate aldığını göstermektedir.

Süleyman Ateş de tefsirinde arkeolojik kazılardan yola çıkarak Tufanın mahalli ölçekli olduğu kanaatine varmış, bu konuda şunları dile getirmiştir: “Meşhur kavle göre Hz. Nûh, Irak'ta yaşamıştır. Bundan dolayı Tufan dünyanın her yanında değil, Irak bölgesinde vuku bulmuş bir felaket olması lazım gelir. Nitekim o bölgede bir tufanın olduğu, kazılardan çıkan Gılgamış Destanından da anlaşılmıştır”.⁴⁶

3.2. Geminin Karaya Oturduğu Yer

Tufan sonrası geminin karaya oturduğu yer hakkında Tevrat ve Kur'ân arasında bazı ayrılıklar vardır: Tevrat bu yerin 'Ararat (Ağrı Dağı)'⁴⁷ olduğunu söylerken Kur'ân 'Cudi'⁴⁸ olduğunu beyan etmektedir. Bu dağların ikisi de Mezopotamya'nın kuzeyindeki yüksek dağlardır: Biri Fırat havzasının yüksek dağlarından Ağrı, diğeri Dicle havzasının yüksek dağlarından Cudi'dir.

Kur'ân'da Hûd Sûresi 44. ayette 'Gemi, Cudi üzerine oturdu...' haber verilir. Müfessirler, Cudi'nin neresi olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir; Daha çok Tevrat'ta olduğu gibi bir dağ olabileceği ihtimali üzerinde durmuşlar ve Cudi adlı bir dağ aramışlardır.⁴⁹ Elmalılı bu görüşleri şöyle özetlemektedir: 'Cudi; engince bir dağ ki Musul'da denilmiş, el-Cezire'de denilmiş, Âmid'de denilmiş, Şam'da denilmiş, bir de denilmiş ki Cudi her dağa ıtlak olunur.⁵⁰ Bazı Kur'ân araştırmacıların ise Cudi'yi özel bir isimden ziyade nisbet sıfatı olarak da değerlendirmişler ve Cudi'nin 'bereketli topraklar' anlamını geldiğini, Nûh ile beraberindekilerin tufan sonrası bereketli topraklara indirildiklerini ifade etmişlerdir.⁵¹

⁴⁵ Zuhayli, *Tefsiru'l-munir*, 8/252.

⁴⁶ Süleyman Ateş, *Kur'ân-ı Kerim Tefsiri* (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1998), 6/2817.

⁴⁷ *Kitab-ı Mukaddes*, (İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2016), Yaratılış/Tekvin, Bab: 8

⁴⁸ Hûd 11/44.

⁴⁹ İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-tenvir*, 20/223.

⁵⁰ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 4/2784.

⁵¹ Şöyleki Cudi kelimesinin kök anlamı 'cud' yani 'bereketli, münbit, iyi yer' ve Mü'minun: 29 ayetinden yola çıkarak 'Rabbim beni bereketli bir yere indir.' Ayetinden de yola çıkarak Cudi'nin, hayvanların beslenip, ziraat edilecek bereketli ve münbit bir yer manasına gelmektedir, yani özel bir ad olarak bir dağ ismi olmamaktadır. Bk. Ekrem, "Kur'an ve Arkeoloji Işığında Hz. Nuh ve Tufan Olayına Yeni Bir Yaklaşım", 203. Ancak bu görüş

Tufanın gerçekleştiği yerin Kur'ân dışı harici bir delille yani arkeolojik veriler çerçevesinde tespit edebileceğini düşünen müfessirler olduğu gibi, Kur'ân nassına aykırı olduğu düşünülen arkeolojik bulgular karşısında müfessirlerin ya doğrudan bu arkeolojik verileri reddettiğini ya da gene başka bir arkeolojik veriyle cevap verdiklerini müşahade etmekteyiz. Geminin tufan sonrası oturduğu kara parçası üzerinden bu iki tutumu da görmemiz mümkündür.

Süleyman Ateş, Nûh'un yaşadığı ve tufanın olduğu bölgeyi kesin biçimde söylemenin mümkün olmadığını dile getirerek, Kur'ân'ın işaret ettiği Nûh'un gemisinin Anadolu'da Cizre kasabasındaki bir dağa konduğunu belirtir⁵² ve iddiasını da şöyle destekler: "Bir Amerikalı araştırmacı iki yıllık araştırmaları sonucunda Nûh'un gemisinin Cudi Dağı'nda olduğu kanısına varmıştır".⁵³ Bu araştırmanın arkeolojik bir araştırma olduğu belli olmaktadır; bu da demektir ki Ateş, her ne kadar bu alanda uzman olmasa da, bu konuda araştırma yapanların sunduğu sonuçlara itibar etmektedir.

Nûh'un gemisinin Hz. Nûh'tan (a.s) sonraki ümmetlerin ibret alması için çürümeden korunduğunu belirten İbn Aşur ise, geminin Dicle'nin doğusundaki Musul yakınlarında bulunan İbn Ömer adasındaki Bakırda adlı köyün yakınındaki Cudi Dağı'na oturduğunu bildirir. Ayrıca geminin tahtalarının birçok toplulukla birlikte ilk Müslümanlar tarafından da görüldüğünü bildirerek⁵⁴ mütevatir haberle sabit olan tufan hadisesinin müşahade/gözle görme yoluyla da tevatür hâline gelerek, bu mütevatir haberin desteklendiğini belirtmektedir.⁵⁵ Bu da bize göstermektedir ki; İbn Âşur (öl. 1970), her ne kadar kendi çağındaki arkeolojik buluntuları/bulguları/verileri Kur'ân kıssalarının aydınlatılmasında işlevsel kılmasa da, arkeolojik kalıntıların Kur'ân tefsirindeki meşruiyetini onaylamakta ve özellikle rivayetleri doğrulamada veya yanlışlamada önemli rolü olduğunu kabul etmektedir.

Hz. Nûh'un (a.s) tufandan sonra Mezopotamya'daki Ur şehrine yerleştiğini belirten İhsan Eliaçık, iddiasını Babil ve Sümer tabletlerindeki yazılarla ve de Akad metinleriyle

hem tarihi haberlere hem arkeolojik bulgulara hem de örfte alışık olmayan, gelenekte referansı olmayan bir yorum olur. Mantık olarak da düşünüldüğünde uzun süre su altında kalan bir yere ikamet etme imkânı yoktur. Bk. Hayati Aydın, "Şüphe Edilmez Bir Hakikat Olarak Hz. Nuh ve Tufan Olayı", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14 (2019), 47.

⁵² Ateş, *Kur'an'ı Kerim Tefsiri*, 5/2575.

⁵³ Ateş, *Kur'an'ı Kerim Tefsiri*, 3/1284.

⁵⁴ Sahih-i Buharide yer alan Katade'den şu rivayeti de aktarmaktadır: Bu ümmetin ilk müslümanları onu (gemiye) gördüler. Bk. İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-tenvir*, 27/186.

⁵⁵ İbn Aşur, *et-Tahrir ve't-tenvir*, 27/186.

desteklemiştir. Eliaçık şu alıntılara yer vermiştir: 'Krallık gökten yere indikten sonra Eridu kenti krallık merkezi oldu', 'Tufan olayından önce var olan beş kentten', 'Krallık yetkisinin göklerden yere inmesinden'.⁵⁶ Bu açıklamalar her ne kadar geminin indiği yeri belirtmese de Hz. Nûh'un tufan sonrası yaşadığı bölgeyi bizlere açıklayarak geminin de onun yakınlarında bir yere konduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Arkeolojik kalıntıların/verilerin ayetlerle çelişmesi durumunda ise müfessirlerin Kur'ân nassını esas aldığını müşahede etmekteyiz.⁵⁷ Hz. Nûh'un gemisinin Ararat (Ağrı) dağına değil de Musul yakınlarındaki Cezire yarımadasına indiğini savunan çağdaş müfessirlerden Abdullatif b. Hatip (öl. 804/1402) ise bu konuda şu değerlendiremeyi yapmıştır: Bazı kâşiflerin (arkeologlar) Ağrı dağında Nûh (a.s) gemisinden bazı odun parçaları bulduklarını iddia etmeleri zandan ibarettir, zira her odun parçasının gemiye ait olduğunu veya gemiye ait olsa da Nûh'un gemisinin parçaları olduğunu bilemeyiz.⁵⁸ Ayrıca Abdullatif b. Hatip, geminin Cudi Dağı'nda olduğunu gören gerek İslam'ın ilk dönemindeki Müslümanların gerekse günümüzdeki bazı araştırmacıların karlarla kaplı olarak bulduklarını ifade etmektedir.⁵⁹ Böylece o bir yandan Kur'ân nassını esas alarak tefsirini yaparken ona muarız görünen harici delilleri reddetmekte, diğer yandan ise iddiasını yine başka bir harici delil ile desteklemektedir. Bu da bize şunu göstermektedir ki; Kur'ân nassına hizmet eden arkeolojik veriler onun tefsirinde kabul görmekte, verilere muarız olanlar ise kabul görmemekte/tercih edilmemektedir.

“Kur'ân Yolu: Türkçe Meal ve Tefsir” müellifleri ise her ne kadar arkeolojiyi tefsirlerinde işlevsel kılmasalar da bu konuda tercihlerini belirtirken üstü kapalı olarak iddialarını bu yönde desteklediklerini söyleyebiliriz. Nitekim geminin Cudi Dağı'na oturduğunu şöyle ifade etmektedirler: “Gerek Cudi Dağı'nın yapısı gerekse konuyla ilgili tarihi bilgi ve rivayetler, ayette geminin 'üzerine oturduğu' bildirilen Cudi Dağı'nın Şırnak il merkezine 17 km uzaklıktaki dağ olduğunu destekler”.⁶⁰ Burada geçen ‘Cudi Dağı'nın yapısı’ ifadesinin bizim tespitimizi desteklediği kanaatindeyiz.

⁵⁶ İhsan Eliaçık, *Yaşayan Kur'an* (İstanbul: İnşa Yayınları, 2007), 3/ 266.

⁵⁷ Daha önce Reşit Rıza'nın da aynı metotta olduğunu belirtmiştik.

⁵⁸ Muhammed Abdullatif Hatip, *Evdahu't-tefasir* (Mısır: Matbaatu Mısıriyye, 1964), 268.

⁵⁹ Hatip, *Evdahu't-tefasir*, 653.

⁶⁰ Hayrettin Karaman ve Diğerleri, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 3/173.

Sonuç

Çağdaş dönemde kaleme alınan tefsirler, genelde kıssaların özelde ise Hz. Nûh ve Tufan olayının yorumunda dönemsel koşulların etkisini yansıtırlar. Bu dönem müfessirleri, tefsir yorumunda İsrailî rivayetlere mesafeli olma, Kur'ân'ın pozitif ilimlerle çatışma içerisinde olmadığını ispatlamaya çalışma ve aklın, Kur'ân yorumunda işlevselliğini vurgulama gibi sebeplerden ötürü, Kur'ân yorumunda zamanın ruhuna uygun olduğunu düşündükleri daha somut bilgilerle ayetleri -özellikle Kur'ân kıssalarını- tefsir etme yoluna gitmişlerdir. Bu somut verileri elde ettikleri jeoloji, arkeoloji, tarihsel kanıtlar vb. bilgi türleri bu dönemde kayda değer bir biçimde rağbet görmüş; kıssalar bu alanlardan elde edilen bilgilerle anlaşılmaya çalışılmıştır.

Çağdaş müfessirler, arkeolojik veriler ışığında Nûh Tufanı ile alakalı meselelere ışık tutmaya gayret etmişlerdir. Tufanın etki alanı hususunda, arkeolojik verilerin daha çok tufanın bölgesel karakterli olduğuna yönelik bir ispatı haiz bulunduğuna yer vermişlerdir. Yukarıda bahsedilen ikinci hususla ilgili olarak da geminin tufan sonrasında Kur'ân'ın işaret ettiği Cudi Dağı'na karar kıldığının arkeolojik çalışmalar açısından bir tezat oluşturmadığı tezini savunmuşlardır.

Arkeolojik verilerin kesinlik ifade etmeme ihtimali ve de bu ilmin verilerinin gayri-İslamî zihinler tarafından bilgiye dönüştürülmesini göz önüne alan müfessirler, bu verileri Kur'ân yorumunda kesin bir bilgi olarak kabul etmemiş, bilakis destekleyici bir faktör olarak değerlendirmişlerdir. Ayrıca Kur'ân nassıyla çelişebilecek yerlerde Kur'ân nassının esas alınması gerektiğini vurgulamışlardır.

Kaynakça

- Ateş, Süleyman. *Kur'ân-ı Kerim Tefsiri*. 6 Cilt. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1998.
- Ay, Eyüp. "İlahî Mesaj'ın Kadim Medeniyetlerdeki İzdüşümleri: Kur'an'ın Arka planına Arkeolojik Bir Yaklaşım", *İslami Araştırmalar* 9/ 1-2-3-4 (1996), 184-196.
- Aydın, Hayati. "Şüphe Edilmez Bir Hakikat Olarak Hz. Nûh ve Tufan Olayı", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14 (2019), 39-50.
- Dartma, Bahattin. *Kur'an ve Arkeoloji*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2005.
- Demirci, Muhsin. *Tefsir Usulü*. İstanbul: Marmara İlahiyat Vakfı Yayınları, 4. Basım, 2016.
- Eliaçık, İhsan. *Yaşayan Kur'an*. İstanbul: İnşa Yayınları, 2007.
- Elmalılı, M. Hamdi Yazır. *Hak Dini Kur'an Dili*. 10 Cilt. İstanbul: Eser Neşriyat, 1979
- Esed, Muhammed. *Kur'an Mesajı*. Ankara: İşaret Yayınları, 2002.
- Harputi, Abdullatif. *Tenkihu'l-Kelam*. İstanbul, 1912.
- Hatip, Muhammed Abdullatif. *Evdahu't-tefasir*. Mısır: Matbaatu Mısriyye, 1964.
- İbn Aşur, Muhammed Tahir. *et-Tahrir ve't-tenvir*. 30 cilt. Tunus: Daru Tunusiyye, 1984.
- Karaman, Hayrettin ve Diğerleri. *Kur'an Yolu*. 5 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2007.
- Kaya, Mesut. "Çağdaş Tefsirlerde Hz. Nûh ve Cudi Dağı: Tefsiru'l –Menar ve Tefhîmu'l-Kur'an Örneği". *Uluslararası Hz. Nûh ve Cudi Dağı Sempozyumu*. ed. Hamdi Gündoğar, Ömer Ali Yıldırım - Mehmet Ata Az. 327-341. Şırnak: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Kaya, Mesut. "Dönemsel İlmî Şartların Müfessirin Donanımı üzerindeki Belirleyiciliği – Klasik ve Modern Dönem Mukayesesi-". *Marife* (Kış 2013), 10-31.
- Kırca, Celal. *Kurân-ı Kerim ve Modern İlimler*. İstanbul: Marifet yayınları,1981.
- Kitab-ı Mukaddes*. İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2016. Yaratılış/Tekvin, Bab: 8.
- Merağî, Ahmed b. Mustafa. *Tefsiru'l-merağî*. Mısır: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1946.
- Mevdûdî, Ebu'l Al'â. *Tefhimu'l-Kuran*. 7cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Basım, 1996.
- Özdemir, Ahmet. "Kur'an'ı Anlamada Yeni Bir Yöntem Önerisi Olarak Kur'an Arkeolojisi", *İslami Araştırmalar Dergisi* 30/2 (2019), 278-297.
- Özdoğan, Mehmet. *50 Soruda Arkeoloji*. İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı, 2011.
- Paçacı, Mehmet. "Çağdaş Dönemde Kur'an'a ve Tefsir'e Ne Oldu?", *İslamiyat*. 4/4 (2003), 85-104.
- Rıza, M. Reşit. *Tefsiru'l –menar*. 12 cilt. Kahire: Hey'etü'l- Mısriyye, 1990.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem. "Kur'an ve Arkeoloji Işığında Hz. Nûh ve Tufan Olayına Yeni Bir Yaklaşım", *İslami Araştırmalar*. 9/1.2.3.4 (1996), 197-203.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem. "Kur'an ve Arkeoloji Işığında Nûh Tufanı", *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu*. ed. M. Nesim Doru. 26-33. Ankara: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Şimşek, M. Said. *Günümüz Tefsir Problemleri*. Konya: Kitap dünyası yayınları, 2004.
- Tantavi, Cevheri. *el-Cevâhir fi tefsiri'l-Kur'âni'l-Kerim*. 26 Cilt. Mısır: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1940.
- Zuhayli, Vehbi Mustafa. *Tefsiru'l-munir*. 30 Cilt. Şam: Daru'l –fikir, 1997.